

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Del 2. Ämnes- och ämnesdidaktiska studier

Lärosäte: Luleå tekniska universitet

Yrkesexamen: Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet **samhällskunskap**

Förutsättningar

Personal

Bedömningsgrund:

Antalet lärare och deras sammantagna kompetens (vetenskapliga/konstnärliga/professionsrelaterade och pedagogiska) är adekvat och står i proportion till utbildningens volym, innehåll och genomförande på kort och lång sikt.

Den akademiska kompetensen hos lärarna som bedriver undervisning inom samhällskunskapsämnena inom ämneslärarutbildningen är god. Åtta av tio är disputerade inom något av ämnena nationalekonomi, statsvetenskap, sociologi eller rättsvetenskap, och är dessutom aktiva forskare inom sina respektive discipliner. Fyra av tio är dessutom docent- eller professorskompetenta. Av lärarkadern har en person tidigare arbetat som rektor inom grundskolan och innehar även rektorsutbildning. Ytterligare en person har examen som ämneslärare mot samhällskunskapsämnena (SO 4–9).

När filosofisk fakultetsnämnd genomförde en översyn av ämneslärarutbildningen vid LTU 2015 identifierades ämnesdidaktiska kompetens i samhällskunskap som ett förbättringsområde. Få i lärarlaget har formell ämnesdidaktisk utbildning. Utvecklingsarbete för att stärka den ämnesdidaktiska kompetensen påbörjades för ett par år sedan, i form av temadagar med inbjudna gäster (exempelvis universitetslektor Klas Andersson vid Göteborgs universitet) och lärarutbyte med Luleå Gymnasieby (gästlärarinslag och handledning av examensarbete).

De senaste två åren har LTU skickat en representant från lärarlaget till den nationella konferensen för samhällskunskapsdidaktik, senast till konferensen i Karlstad 23–24 november 2017 då temat var examensarbeten i samhällskunskap. En lärare från LTU deltog och presenterade hur vi arbetar med examensarbetena samt vilka möjligheter och utmaningar vi står inför. Konferensen möjliggjorde ingående diskussion i enskilda examensarbeten och utbyte av idéer inför fortsatt arbete.

Samarbete med andra ämnesdidaktiker vid LTU har inletts. En workshop med fokus på hur de ämnesdidaktiska inslagen (allt från val av kurslitteratur till examination) kan stärkas och samordnas på bästa sätt kommer att genomföras inom lärarlaget för samhällskunskap under vårterminen 2019.

Förutsättningar

Utbildningsmiljö

Bedömningsgrund:

Det finns en för utbildningen vetenskaplig/konstnärlig och professionsinriktad miljö och verksamheten bedrivs så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

Ämneslärarutbildningen i samhällskunskap vid Luleå tekniska universitet utgår från disciplinerna statsvetenskap, sociologi och nationalekonomi. Många av lärarna är aktiva forskare och har lång erfarenhet av mångvetenskapligt samarbete, både inom forskning och utbildning.

Forskning inom samhällsvetenskap vid LTU har ett starkt fokus på naturresursförvaltning. Statsvetenskapen vid LTU är inriktad mot frågor som rör styrning och förvaltning av naturresurser, energipolitik och miljökonflikter, med ett särskilt fokus på hur uppgörelser kring dessa frågor hanterats av enskilda individer, olika intressegrupper samt de politiska och administrativa systemen i Sverige, i EU och på den globala arenan. Lärarlaget har djup och väldokumenterad kunskap om begrepp och fenomen som är centrala för blivande lärare, exempelvis demokrati, rättvisa, jämlikhet, resursfördelning, makt, välfärd, samt förhållandet mellan individ och stat. Dessa begrepp behandlas i flertalet av utbildningens kurser.

Forskning inom sociologi sker vid LTU gemensamt med ämnet arbetsvetenskap och omfattar arbetsmiljö, teknik, produktionssystem, arbetsorganisation, arbetsmarknad och andra samhällsliga processer och miljöer – utifrån människors förutsättningar och behov – för att skapa effektiva, säkra och attraktiva arbeten och socialt hållbar utveckling i arbetsliv och samhälle.

Merparten av forskningen i ämnet nationalekonomi har en starkt internationell prägel. Forskningen behandlar därmed områden som är viktiga för blivande samhällskunskapslärare, som globalisering och hållbarhet i samhällets resursanvändning. Inom ämnet bedrivs exempelvis forskning inriktad mot politiska och ekonomiska styrmedel för att uppnå hållbara energi- och transportsystem, hur samhället kan både mildra klimatpåverkan och hantera uppkomna negativa samhällskonsekvenser av klimatförändringar.

Samhällsvetarnas forskningsfokus på naturresursförvaltning har starka beröringspunkter till hållbar utveckling som integreras i utbildningen på många olika sätt. Inom kursen *Teorier om människa och samhälle* exemplifieras de teoretiska genomgångarna från respektive ämne (nationalekonomi, statsvetenskap och historia) med aktuella forskningsexempel från respektive ämne. Även för ämnena gemensamma forskningsfrågor belyses under kursen. Samhällsvetarnas forskningsbakgrund ger även bredd och djup i kursen *Sveriges politiska och rättsliga system* (P0006N, 7.5 hp) och *Integrationskurs Globalisering* (P7001N). Vi kommer att ytterligare stärka forskningsanknytningen, exempelvis genom att lyfta in fler vetenskapliga artiklar och integrera fler exempel från pågående forskningsprojekt i undervisningen.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen kunskap och förståelse i examensordningen.

Mål

1. För ämneslärorexamen med **inriktning mot arbete i gymnasieskolan** ska studenten:

- visa sådana ämneskunskaper som krävs för yrkesutövningen, inbegripet såväl brett kunnande inom ämnesstudiernas huvudområde som väsentligt fördjupade kunskaper inom vissa delar av detta område och fördjupad insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete.

En av utbildningens styrkor är att majoriteten av kurserna har framtagits specifikt för utbildningen. Viss samläsning med andra utbildningar/kurser sker, vid de tillfällen då det bedöms berika utbildningen. Läsordningen presenteras nedan. Samhällskunskapsstudenterna vid LTU läser ämneskombinationen samhällskunskap/historia, vilket förklarar varför flera kurser under utbildningens första år är i ämnet historia.

Ämnesdidaktik integreras i kurserna i samhällskunskap och examineras löpande. Ett återkommande inslag är att studenten med utgångspunkt i aktuell utbildningsforskning och skolans styrdokument ska planera och organisera en undervisningssituation som potentiellt kan väcka elevers intresse och engagemang.

Åk 1

Utbildningen inleds med en kurs om läraruppdraget som introducerar studenten till lärarens yrkesroll, eleven och samhällsuppdraget. Denna kurs sätter tonen för hela ämnesläroret utbildningen med utgångspunkt i skolans styrdokument och aktuell lagstiftning. Här tränas även läraryrkesroll som självständighet och reflektion. Senare samma höst läses två kurser i historia parallellt – kursen *Nation, etnicitet och identitet* (H0030N, 7.5 hp) samt kursen *Tiden skapar världen* (H0031N, 7.5 hp).

Vårterminen består av VFU 1 (U0010P), en kurs i *Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik* (F0014P, 7.5 hp) samt en första introduktion till förståelse av samhällsförändring genom kursen *Samhällsförändring från olika perspektiv* (H0037N, 15 hp). Den senare kursen har sin huvudsakliga ämnesmässiga hemvist i ämnet historia men introducerar även sociala och ekonomiska förklaringsmodeller.

Åk 2

Studenternas andra år präglas med ett undantag (Specialpedagogiskt ledarskap, del 1, P0057P, 7.5 hp) av studier i historia. Kurserna behandlar teman med stor relevans för den framtida yrkesrollen, exempelvis demokratisk förändring. Vissa av de centrala begrepp och fenomen som här behandlas ur ett historiskt perspektiv får ytterligare belysning och fördjupning utifrån statsvetenskapliga och sociologiska perspektiv senare under utbildningen. Hit hör begreppen makt, grupp, majoritet och minoritet. Årskurs två inrymmer även en kurs i källkritik och historiskt berättande (H0040N, 7.5 hp) samt en kurs som behandlar människan i relation till teknik och miljö (H0036N, 7.5 hp).

Åk 3

I början av årskurs tre skriver studenterna uppsats i historia (15 hp). Därefter kommer den första introduktionen till det samhällsvetenskapliga blockämnet med kursen *Teorier om människa och samhälle* (P0005N, 7.5 hp). Kursen ger teoretiska grunder till förståelsen av mellanmänskliga relationer, förhållandet mellan människan och samhället samt skolämnets roll. Vårterminens studier inleds med VFU 2 (U0020P) och *Specialpedagogiskt ledarskap del 2* (P0056P, 7.5 hp). Vårterminen avslutas med två kurser i samhällskunskap. Kursen *Sveriges politiska och rättsliga system* (P0006N, 7.5 hp) har sin ämnesmässiga hemvist i ämnet statsvetenskap. Kursen *Individ, grupp och samhälle* (S0048A, 7.5 hp) är en kurs i sociologi som fördjupar studentens kunskap om samspelet mellan individer, grupper och organisationer som introducerades under årskurs två.

Åk 4

Hela höstterminen i årskurs fyra ägnas åt studier i samhällskunskap. Först ut är *Internationella relationer* (S0034N, 7.5 hp) som samläses med statsvetarstudenterna. Parallellt med denna kurs går *Välfärdssamhälle i förändring* (S0054A, 7.5 hp) som är en kurs i sociologi. Läsperiod två består av två kurser, dels *Samhällsekonomi för lärare* (N0032N, 7.5 hp), dels *Samhällsvetenskaplig metod* (S0053A, 7.5 hp). Vårterminen inleds med en kurs om läraruppdraget som handlar om skolutveckling och bedömning av lärande på vetenskaplig grund (U7023P, 15 hp). Under den senare delen av vårterminen återupptar studenterna sina studier i samhällskunskap med en kurs i sociologi (*Sociala institutioner, aktörer och värderingar*, S0056A, 7.5 hp) och en i statsvetenskap (*Att jämföra politiska system*, S0007N, 7.5 hp). Dessa kurser bygger på ämnesmässiga lärdomar från tidigare årskurser (främst åk tre) och fördjupar förståelsen av både teori och praktik inom ämnena sociologi och statsvetenskap. Resonemang från kursen *Sveriges politiska och rättsliga system* (P0006N) är exempelvis av central betydelse för förståelse av hur politiken fungerar i andra länder (S0007N).

Åk 5

Det sista året på ämneslärarutbildningen i samhällskunskap vid LTU inleds med den mångvetenskapliga kursen *Integrationskurs Globalisering* (P7001N). Kursen är tematisk och fördjupar studenternas ämneskunskaper och didaktiska färdigheter om globaliseringens uttryck och konsekvenser utifrån sociologiska, ekonomiska och politiska perspektiv. Kursen ger även fördjupad insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete. Studenterna läser exempelvis en licentiatuppsats som behandlar lärares erfarenheter om innehåll och mål i samhällskunskapsämnet. Höstterminens studier avslutas med VFU 3 (U7011P, 15 hp). Hela vårterminen ägnas åt examensarbetet (P7004N, 30 hp).

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen kunskap och förståelse i examensordningen.

Mål

2. *Visa fördjupad kunskap om vetenskapsteori samt kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder, och visa kunskap om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen.*

Grundläggande metodkunskaper är viktiga för såväl läraryrket som andra professioner i vilka man genom vetenskaplig kunskap ska beskriva, analysera samt förmedla och utveckla en förståelse för samhällets struktur, funktion och konsekvenser för olika grupper och individer.

Samhällskunskapsstudenternas metodträning startar redan på vårterminen i årskurs ett då de läser kursen *Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik* (F0014P, 7.5 hp). Kursen ingår i den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) och är utformad för att främja förståelse för hur pedagogisk verksamhet vilar på vetenskaplig grund. Efter avslutad kurs ska studenten kunna tillämpa grundläggande vetenskapsteoretiska begrepp och översiktligt beskriva vetenskapens villkor och förutsättningar utifrån olika vetenskapsteoretiska synsätt. Studenten ska även kunna redogöra för skillnader och likheter mellan kvalitativa och kvantitativa forskningsansatser, samt relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen. Läromålen nås genom en skriftlig examinationsuppgift där studenten med stöd i utbildningsvetenskaplig forskning och skolans styrdokument utformar ett fiktivt forskningsprojekt/undersökningsområde för framtida elever och lärarkollegor. Uppgiften länkar utbildningsvetenskaplig forskning till ämneslärares praktik och konkretiserar forskningsetiska principer och metoder. Studenten tränas att kritiskt bedöma och resonera kring olika metoders och datainsamlingsteknikers styrkor och svagheter. Inom ramen för denna kurs ingår även träning i att använda och tolka information från olika databaser samt att kritiskt granska vetenskapliga texter med relevans för läraruppdraget. Kursen avslutas med en skriftlig tentamen som testar både bredd och djup i studentens förståelse av kursen. Tentamen består exempelvis av en essäfråga där studenten i detalj får beskriva ett egenhändigt designat experiment.

Ämneslärarutbildningen i samhällskunskap innehåller även en grundkurs i samhällsvetenskaplig metod (S0053A, 7.5 hp) som utformats för att möta de mål som anges för ämnet samhällsvetenskap inom lärarutbildningen. Kursen ligger i årskurs fyra och behandlar den samhällsvetenskapliga forskningsprocessens olika steg, kvalitativ och kvantitativ metod samt olika datainsamlingsmetoder såsom enkät, registerdata, intervju och observation. Examination sker genom aktivt seminariedeltagande, datalaborationer och skriftlig rapport i vilken metodologiska kunskaper tillämpas. Efter att studenterna har genomfört och blivit examinerade på kursen ska de för godkänt resultat kunna: a) redogöra för den samhällsvetenskapliga forskningsprocessen, b) förklara, ge exempel på och tillämpa grundläggande vetenskapliga arbets- och analysmetoder, c) självständigt kunna formulera ett forskningsproblem och reflektera över teori- och metodval, d) tillämpa olika metodologiska verktyg för analys av data samt, e) kritiskt granska samhällsvetenskapliga rapporter eller tidigare forskning utifrån hur dessa har hanterat samhällsvetenskaplig teori samt kvalitativa och kvantitativa angreppssätt för att studera vetenskapliga problem.

För att förstå relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad verksamhet är förmåga till källkritik viktig. Årskurs två inrymmer en kurs i källkritik och historiskt berättande (H0040N, 7.5 hp) som sorterar under ämnet historia. Efter genomgången kurs ska studenten för godkänt resultat kunna identifiera olika typer av källor i det historiska berättandet och visa förståelse för ett källkritiskt förhållningssätt i en didaktisk kontext och i relation till läroplanens utformning. De ska också uppvisa förmåga att använda fakta ur olika slags arkiv för att skriva en vetenskaplig historisk text. Under hösten i årskurs tre skriver studenterna uppsats inom ämnet historia (H0043N, 15 hp). När studenterna sedan fördjupar sig i det samhällsvetenskapliga blockämnet har de med sig god kunskap om referenshantering, källkritik och betydande träning i akademiskt skrivande.

Den ovan beskrivna metodträningen omfattar sammanlagt 15 hp + 7.5 hp källkritik samt metodträning inom ramen för uppsatsen i historia (15 hp). Beroende på studenternas val av uppsatsämne i slutet av sin utbildning kan detta vara tillräckligt eller kräva ytterligare fördjupning. De arbeten som hittills godkänts pekar på behov av fördjupade studier inom innehålls- och textanalys. En analysövning som stärker studentens förmåga att genomföra en kvalitativ textanalys infördes därför under höstterminen 2018 på *Integrationskurs Globalisering* (P7001N, 15 hp) inom examinationsformen rapport (6 hp). Med hjälp av kvantitativ och kvalitativ textanalys ska rapporten besvara frågan: "Hur hanteras globaliseringsbegreppets sociala, ekonomiska och politiska aspekter i gymnasiets samhällskunskapsböcker?" Analysen ska omfatta 2–3 böcker. Studenten kan antingen välja att jämföra böcker från samma tidsperiod eller böcker inom ett större tidsspänn för att undersöka eventuell förändring över tid.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen färdighet och förmåga i examensordningen.

Mål

3. *Visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom ämnen, ämnesområden och ämnesdidaktik.*

Studenterna får fördjupa sig i och kritiskt granska andra studenters vetenskapliga arbeten vid flertalet tillfällen under utbildningens gång. Inslagen blir fler och mer avancerade under utbildningens senare del. *Integrationskurs Globalisering* (P7001N, 15 hp) ger exempelvis studenterna i uppgift att förbereda och presentera en opponering av ett examensarbete i samhällskunskap från ett annat lärosäte.

Möjligheten att visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter kulminerar i samband med det avslutande examensarbetet (P004N, 30 hp), som vid LTU skrivs individuellt. Kursen svarar mot kraven i examensordningen och ger träning i vetenskapligt skrivande, inklusive arbete med olika teorier och metoder för att samla in och systematiskt bearbeta information, dra slutsatser utifrån informationen samt tillämpa ett kritiskt förhållningssätt. Kursmålen har utarbetats i nära samarbete med övriga inriktningar inom ämneslärarprogrammet vid LTU. De mångvetenskapliga diskussionerna har resulterat i en gemensam bas för samtliga kursplaner för examensarbeten, med ett fåtal ämnesspecifika tillägg och preciseringar. Innehållet avseende samhällskunskap är helt i linje med det överenskomna upplägget inom ämneslärarutbildningen vid LTU.

Enligt kursplanen för examensarbetet ska studenten "formulera och motivera en forskningsfråga/ett problemområde med ämnesdidaktisk relevans för läraruppdraget". Formuleringen ger stor ämnesmässig frihet, vilket brukar stärka motivationen och arbetsglädjen i uppsatsarbetet. För att ge studenterna inspiration och vägledning kring valet av ämne, särskilt med tanke på de ämnesdidaktiska inslagen, genomförs seminarier i början av kursen då studenten läser och förbereder oppositionslika kommentarer på två examensarbeten i samhällskunskap från andra lärosäten. Vårterminen 2018 föll valet på en uppsats från Göteborgs universitet (*Miljöundervisningen och styrdokumentet: En läroboksanalys av gymnasieläroböcker i samhällskunskap 1971-2012 och deras följsamhet gentemot styrdokumentens miljöundervisningsdirektiv*) och en uppsats från Umeå universitet (*Hur utvecklas och upplevs yrkesidentitet inom gymnasial yrkesutbildning: En intervjustudie med gymnasiala yrkes elever om synen på den egna yrkesidentiteten*). Valet av den första uppsatsen motiveras av de tydliga ämnesdidaktiska inslagen. Valet av den andra uppsatsen motiveras av det mogna metodologiska angreppssättet.

Kursen *Examensarbete i samhällskunskap* gavs för första gången vid LTU hösten 2016. En student följde och fullföljde kursen. Studenten läste kombinationen sa/sv enligt läsordning (en kombination som inte längre ges vid LTU), med examination i januari 2017. Examinationen samordnades med grundlärarprogrammen eftersom uppsatskurser i närliggande ämnen läses under vårterminen. I efterhand kan vi konstatera att lärmiljön under uppsatsterminen blev alltför begränsad. Numera samordnas kursen så långt som möjligt med examensarbetet i svenska för ämneslärare. Kurserna går parallellt och har liknande upplägg med en introduktion till uppsatsskrivandet, lektioner om problemformulering, syfte och frågeställningar, teori, metod, material och resultat, utformade för att svara mot kraven i examensordningen.

Tack vare samordningen med examensarbetet i svenska har gemensamma studiegrupper tillkommit med en stående mötestid en gång per vecka.

En bedömningsblankett har utarbetats för examensarbetet i samhällskunskap som tydliggör vilka aspekter examinatorn ska ta ställning till vid bedömning av det färdiga arbetet. Blanketten är ett viktigt instrument för att säkerställa att studenterna når examensmålen i högskoleförordningen.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen färdighet och förmåga i examensordningen.

Mål

4. *Visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för den verksamhet i övrigt som utbildningen avser.*

Ämnesdidaktiken sätter hantverket – undervisningen – i fokus och är ett regelbundet återkommande inslag på kurserna i samhällskunskap. I normalfallet viks ett betygssatt och poänggivande seminarium eller en övningsuppgift under varje kurs till detta. De allra vanligaste övningarna är att utforma en lektionsplanering, alternativt att hålla en fiktiv föreläsning på ett för kursen centralt tema, med stöd av tidigare tillägnade teorier och tekniker. De färdigheter som tränas vid dessa uppgifter är av central vikt i den kommande lärargärningen men vi har även mottagit önskemål från studenterna, exempelvis vid programrådet den 15 november 2017, om ett mer varierat upplägg. Som svar på detta har det ämnesdidaktiska momentet på kursen *Samhällsekonomi för lärare* (N0032N, 7.5 hp) nyligen ändrats till förmån för ett fokus på examination för att nå identifierade kunskapsmål, där studenten getts tillfälle att reflektera över hur kunskaper och färdigheter kan bedömas. En liknande förändring har genomförts på *Integrationskurs Globalisering* (P7001N, 15 hp). Förutom lektionsplanering ingår nu en uppgift som rör bedömning och en uppgift som tränar studentens analytiska förmågor kopplat till samhällskunskapsböcker på gymnasiet. Studenten ska utforma och genomföra en examinationsuppgift om svenska utmaningar och möjligheter i en globaliserad värld – med tillhörande bedömning – kopplat till samhällsekonomiska mål i kursplan för Samhällskunskap 2 på gymnasiet. En licentiatuppsats från Karlstads universitet ger stöd och vägledning i detta arbete. En annan ämnesdidaktisk seminarieövning inom samma kurs ger studenten i uppgift att använda ett eller flera centrala begrepp eller teorier från ett examensarbete om globalisering för att utforma en analysuppgift med tillhörande material lämplig för ett grupparbete i samhällskunskap för gymnasieelever i årskurs tre. Till uppgiften hör också att välja material som tränar elevernas källkritiska tänkande.

Ett ämnesdidaktiskt inslag som är välintegrerat i undervisningen i samhällskunskap rör träning i att hantera värdefrågor i undervisningen. Värdeproblem, etiska dilemman och fördelningsfrågor uppmärksammas på många av de ingående kurserna. En kurs där detta ges särskilt stor uppmärksamhet är kursen *Teorier om människa och samhälle* (P0005N, 15 hp) där studenterna tränas att jämföra olika normativa ställningstaganden i aktuella samhällsfrågor. Ett exempel är en uppgift som tar sin utgångspunkt i flytten av Kiruna centralort på grund av gruvans expansion. I denna uppgift tränas studenterna att utifrån de olika samhällsvetenskapernas utgångspunkter och perspektiv såväl skriftligt som muntligt, tolka, analysera och själva reflektera över förklaringar till flytten, konsekvenserna för medborgarna i Kiruna, relationen till kommunen, gruvbolaget och staten samt vilket inflytande medborgarna har och hur samspelet mellan olika grupper sker.

I kursen *Teorier om människa och samhälle* (P0005N, 15hp) ingår en uppgift där studenterna ska planera ett undervisningsavsnitt kring temat arbetslöshet. Här ska de ta hänsyn till hur ett sådant avsnitt är kopplat till gymnasieskolans styrdokument, hur ämnena nationalekonomi, statsvetenskap och sociologi kan användas för att förklara fenomenet arbetslöshet och vilka värdegrunder respektive ämne vilar på, hur undervisningen kan läggas upp med hänsyn till olika elevers inlärningsstilar, samt hur ett sådant moment kan examineras och betygsättas.

Värdefrågor ges även betydande uppmärksamhet på *Integrationskurs Globalisering* (P7001N, 15 hp) där en övning genomförs kring det kollektiva handlandets problem. Studenterna tar ställning till två uppdaterade versioner av Garreth Hardins klassiska dilemma om Allmänningens tragedi (1968), för att därefter diskutera olika lösningar på problemen som förts fram från olika forskningsfält. Övningen avslutas med en reflektion kring om (och i sådana fall hur) övningen skulle kunna användas i den egna undervisningen. Studenterna får själva välja ifall de vill rikta fokus på grundskolans årskurs 7–9 eller gymnasieskolan.

Vi ser en förbättringspotential när det gäller specifik kurslitteratur till stöd för de ämnesdidaktiska inslagen. I detta fall kan *Integrationskurs Globalisering* (P7001N, 15 hp) lyftas fram som ett positivt exempel med tre böcker som behandlar ämnesdidaktik, varav en licentiatuppsats från ett svenskt lärosäte.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen färdighet och förmåga i examensordningen.

Mål

5. *Visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje elevs lärande och utveckling.*

Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen ger studenten möjlighet att prova på att undervisa i sitt ämne, tillämpa baskunskaper och börja tillägna sig en professionsidentitet med stöd från en erfaren handledare. För samhällskunskapens del genomförs VFU-kurserna under vårterminen i årskurs tre (VFU 2, U0020P, 7.5 hp) samt under höstterminen i årskurs fem (VFU 3, U7011P, 15 hp). VFU-kurserna är utformade för att möta högskoleförordningens krav för lärarexamen (SFS 2010:541). Efter avslutad VFU 2 ska studenten exempelvis kunna "relativt självständigt och med utgångspunkt i styrdokumentet, planera och genomföra undervisning utifrån verksamhets- och ämnesmål, med beaktande av elevers olika intressen, förmågor och behov". VFU 3, som ligger på avancerad nivå, ställer högre krav på studentens förmåga att "självständigt initiera, planera och genomföra pedagogiskt arbete och undervisning". Ett annat centralt kursmål är förmågan att kunna "motivera urval, undervisning och examinationsformer med hjälp av lärandeteorier och erfarenheter, samt analysera och problematisera undervisningen utifrån resultaten".

Efter halva VFU 3 genomförs ett strukturerat trepartssamtal mellan student, VFU-handledare och kurslärare. Samtalet genomförs utifrån ett antal på förhand identifierade frågor och syftar till att formativt bedöma studentens förmåga att formulera, definiera och värdera sin progression i förhållande till kursmålen. Nedan följer ett utdrag ur bedömningsunderlaget för trepartssamtalet:

2. I vilken grad har studenten på ett medvetet sätt använt sig av kunskapskrav för ämnet i samband med bedömning av elevers kunskaper?

Sällan

Ibland

Ofta

[Sätt ett kryss på linjen]

Vad behöver studenten utveckla för att nå måluppfyllelse? Hur kan du som handledare stödja måluppfyllelse?

I examinationen av VFU 2 och 3 ingår genomförd VFU och en individuell skriftlig inlämningsuppgift/rapport. Rapporten på VFU 2 består av två delar. I den första delen (ca 1000–2000 ord) ska studenten med stöd av ämnesrelevant litteratur reflektera kring sina erfarenheter avseende exempelvis lektionsförberedelser, undervisning och upplägg samt utvärdering av genomförda lektioner. Frågor som "Vad gick bra och vad skulle kunna göras annorlunda för att stimulera varje elevs lärande och utveckling?" ska besvaras. Den andra delen av den skriftliga inlämningen handlar om bedömning (ca 2000–4000 ord). Här ska studenten beskriva, analysera och reflektera kring hur elevers kunskaper och förmågor bedöms på den skola där hen gjort sin VFU.

Den skriftliga delen av examinationen på VFU 3 ska vara på ca 2000–2500 ord och bestå av en analys av didaktisk-metodologisk handlingskompetens i huvudämnet. Detta inkluderar ämneskunskap, lärandesyn, koppling till skolans styrdokument, förhållningssätt till elever och kollegor samt examinationsformer och bedömning. VFU-kursläraren bedömer de skriftliga inlämningarna utifrån tydligt uppställda kriterier för vad som krävs för godkänt respektive väl godkänt betyg. Förutom didaktiska reflektioner ger arbetet med VFU-rapporten övning i akademiskt skrivande med tillämpning av referensteknik enligt APA.

VFU 3 har även en individuell examinationsuppgift i form av en digital berättelse/film (max fem min.) där studenten presenterar sin lärarkompetens för en potentiell arbetsgivare. Filmen består oftast av valda sekvenser från studentens egna undervisningstillfällen som varvas med stillbilder där studenten motiverar urval, undervisning och examinationsformer samt reflekterar kring sin didaktisk-metodiska handlingskompetens.

Den avslutande examinationen på båda VFU-kurserna består av ett obligatoriskt praxisseminarium som betygssätts med G eller U. Vid detta seminarium, som genomförs på kursens sista dag, får studenterna dela med sig av sina erfarenheter i mindre grupper där även ämneskursläraren närvarar. Förberedelserna inför seminariet styrs av ett antal uppgifter. Inför praxisseminariet på VFU 2 ska studenten till exempel identifiera en ny erfarenhet och reflektera över hur den påverkat utvecklingen av den egna professionsidentiteten. Praxisseminariet under VFU 3 har fokus på bedömning och utvärdering av undervisning. Det informella upplägget med diskussion i bikupor fungerar väl, men eftersom ämneskursläraren går runt mellan grupperna (som sitter utspridda i en stor lokal) finns risk att missa delar av samhällskunskapsstudenternas berättelser. En samordnad bedömning av studenternas prestationer sker därför efteråt, då samtliga lärare som medverkat i bikuporna jämför sina intryck och reflektioner.

För att underlätta arbetet med de skriftliga inlämningsuppgifterna och förberedelserna inför praxisseminariet ska studenterna kontinuerligt dokumentera sina erfarenheter i en reflekterande loggbok. Både VFU-handledare och kurslärare läser loggboken kontinuerligt under VFU-perioden, ger råd och uppmuntrande kommentarer. Studenterna väljer olika digitala plattformar för sin loggbok, vilket uppmuntrar kreativitet men som också kan kräva viss tillväjning från handledares och kurslärarens sida.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen värderingsförmåga och förhållningssätt i examensordningen.

Mål

6. Enligt UKÄ:s rekommendationer beskriver lärosätet måluppfyllelsen för det utvalda examensmålet i självvärderingens del 1.

Utformning, genomförande och resultat

Jämställdhet

Bedömningsgrund:

Ett jämställdhetsperspektiv beaktas, kommuniceras och förankras i utbildningens innehåll, utformning och genomförande.

UVK-kursen *Skolan och samhället: förr och nu* (H0047N, 7.5 hp) i årskurs två uppmärksammar olika teorier och tolkningar av vad demokrati, jämlikhet och jämställdhet kan betyda i praktiken för de olika grupperna representerade genom diskrimineringsgrunderna i lagstiftningen: kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet samt ålder. Dessa resonemang återupptas under årskurs tre inom ramen för kursen *Teorier om människa och samhälle* där den praktiska tillämpningen av dessa värdegrundsfrågor diskuteras utifrån grundläggande didaktiska perspektiv (P0005N, 15 hp).

Feminism utgör ett av flera perspektiv på internationella relationer på kursen *Internationell politik* (S0008N, 7.5 hp). Här uppmärksammas exempelvis olika tillämpningar av feminism, genus och den globaliserade ekonomin samt kritik mot perspektiven. Studenten gör egna didaktiska reflektioner kring feminismen som perspektiv på internationella relationer och jämför perspektivet med andra ansatser, exempelvis liberalism och konstruktivism. Kursen innehåller även ett litteraturseminarium där studenten får i uppgift att förklara kvinnors politiska underrepresentation med hjälp av fem teoretiska perspektiv.

Jämställdhetsperspektivet integreras i kursen *Samhällsvetenskaplig metod* (S0053A, 7.5 hp) genom att data som innefattar män, kvinnor och olika grupper i samhället samlas in och analyseras. I samband med detta arbete diskuteras olika sociala grupperns förutsättningar för exempelvis skola och utbildning. Utfallet av analyserna diskuteras och anknyts till föregående teorikurser där teman som genus, generation, social klass och etnicitet har behandlats. Kvinnor och mäns inkomster i samhället uppmärksammas och diskuteras i kursen *Samhällsekonomi för lärare* (N0032N, 7.5 hp).

Jämställdhetsperspektivet är även integrerat i kursen *Teorier om människa och samhälle* (P0005N, 15 hp). Givet viljan att sträva mot ett mer jämställt samhälle belyses även några exempel på ojämställdhet i samhället (som anses kopplade till föreställningar om manligt och kvinnligt och till den maktordning som råder mellan könen) ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv. Dels exemplifieras och diskuteras problem ur respektive ämnes perspektiv, dels diskuteras potentiella lösningar på sådana problem.

Vi ser goda möjligheter att ytterligare lyfta jämställdhetsfrågor i utbildningens utformning, genomförande och resultat. Ett av de förslag som kommit in från lärarlaget är att behandla feministisk vetenskapsteori i kursen *Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik* (F0014P, 7.5 hp).

Jämställdhetsperspektivet är även integrerat i lärarnas arbetssätt. Undervisande lärare eftersträvar att ge samtliga studenter lika talutrymme på lektionerna, oavsett kön, ålder, etnicitet, etc. Lärarna uttrycker medvetenhet om ordvalens betydelse i undervisningssammanhang. Ordet "forskare" används, exempelvis, istället för ordet "vetenskapsman". En översyn av kurslitteraturen har genomförts inom vissa av utbildningens ingående kurser för att säkerställa att studenterna möter både kvinnor och män som läroboks- och artikelförfattare. Arbetet med detta kommer att fortgå under 2019.

Könsfördelning bland studenter och lärare varierar över tid, det är dock inte ovanligt att kvinnor är något överrepresenterade bland studenter. Lärarlaget är sammansatt så att studenterna möter ungefär lika många män och kvinnor som lärare under sin studieperiod, men beroende på bemanningssituationer förekommer givetvis variationer över tid. En jämn könsfördelning eftersträvas och lärosätet arbetar aktivt med jämställdhetsintegrering.

Utformning, genomförande och resultat

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

Bedömningsgrunder:

Utbildningens innehåll, utformning, genomförande och examination följs systematiskt upp. Resultaten av uppföljningen omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling, och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Lärosätet verkar för att studenten genomför utbildningen inom planerad studietid.

Ämneslärarutbildningen i samhällskunskap nyttjar många olika lärsystem för att stödja studenterna och ge dem kontinuerlig återkoppling på sina arbeten. Ämneslärarprogrammet har två studievägledare som gör en första avstämning av studieresultat redan efter första läsperioden i årskurs ett. Studenter som inte klarat examinationerna erbjuds ett uppföljande samtal och studieplanering. Samtal för studieplanering bokas in vid behov under hela utbildningen, till exempel i samband med ändrad läsordning till följd av föräldraledighet eller studier på annan ort.

Tillvägagångssätten för uppföljning, åtgärder och återkoppling anpassas efter gruppstorlek och ämnesinnehåll. Under senare år har uppladdning av textfiler i lärplattformen Canvas blivit allt vanligare vid inlämning av diverse uppgifter. Lärplattformen ger möjlighet till enkel och snabb återkoppling till varje student. Ytterligare fördelar är att alla inlämningsuppgifter, kommentarer och betyg lagras automatiskt för framtida referens, vilket underlättar om en student avbryter sin utbildning och senare återupptar den. Canvas erbjuder även en smidig och snabb plagiatkontroll genom verktyget Urkund.

Universitetet erbjuder ett stort antal stödfunktioner, förutom studievägledning, även Studenthälsan, Karriärscentrum, FUNKA, biblioteket med språkverkstad samt minikurser i akademiskt skrivande. Dessa stödfunktioner beskrivs mer ingående i självvärderingens första del.

Kvaliteten i uppföljning, åtgärder och återkoppling säkerställs genom ett antal systematiska uppföljningssystem samt genom kollegialt arbete inom ämnesgrupperna. Luleå tekniska universitet tillämpar ett obligatoriskt (vid studentgrupper större än fem individer) kursvärderingssystem med anonyma skriftliga enkäter, EvaSys. Dessa enkäter går per automatik ut digitalt till alla studenter efter avslutad kurs, men många lärare väljer att använda den i pappersform vid en fysisk träff för att öka svarsfrekvensen. I enkäten gör studenterna dels en bedömning av sin egen arbetsinsats, dels en värdering av kursens mål och innehåll, undervisningens kvalitet, kursmaterial (kurslitteratur, lärplattformstöd osv), examination samt en helhetsbedömning av kursen. Dessutom innehåller enkäten öppna frågor och möjlighet för lärare att lägga till egna frågor. Enkäterna sammanställs av en särskild funktion vid lärosätet och utfallet publiceras därefter digitalt samt delges kursens examinator, som sprider informationen till övriga kurslärare. Kursens lärare har sedan möjlighet att skriftligt kommentera utfallet till studenterna. En tydlig fördel med detta system är att studenterna känner igen mallen och därmed snabbt kan identifiera styrkor och svagheter avseende kursens innehåll, utformning, genomförande och examination. Den återkoppling som lärarna får blir därmed oftast mycket relevant och kan direkt användas för kursutveckling. Studenterna får information om kursutvecklingsarbetet via programråd och i samband med kursintroduktioner, då lärarna presenterar hur tidigare års kursvärderingar har påverkat kursutformningen. På så sätt påvisas möjligheten att påverka sin utbildning, vilket kan öka svarsfrekvensen på kommande kursvärderingar. En målsättning är att på ett tydligare sätt kunna systematisera detta arbete för att ytterligare synliggöra den kvalitetsutveckling som äger rum baserat på studenters kursvärderingar. Försök har gjorts med att samla studentgrupperna efter avslutad kurs för att gå igenom kursvärderingarna tillsammans. Det har emellertid visat sig svårt att få studenter att delta. Här finns fortsatt en utvecklingsmöjlighet.

Examinator för varje kurs ansvarar för att vid behov revidera kursplaner och litteraturlistor utifrån kursvärderingar, lärarkollegiets synpunkter och aktuell forskning. På programnivå har utbildningsledaren särskilt ansvar för helhetsperspektivet och att kvalitetsutvecklingen genomförs. Utbildningsledaren för ämneslärarprogrammet har också ansvar för att programråd genomförs. Vid dessa deltar studeranderepresentanter som i förväg samlar in synpunkter från övriga studenter. Synpunkter kan handla om enskilda ämnen, men en viktig aspekt som programrådet ska säkerställa är också att relationen mellan kurser inom olika ämnesområden ska uppmärksammas. För samhällskunskapens del kan det exempelvis handla om att kurserna i VFU får ett innehåll som på ett tydligt sätt kopplar till ämnet och att studenternas VFU-handledare undervisar i samhällskunskap under aktuell period. Programrådet genomförs regelbundet en gång per termin och är på så sätt ett systematiskt uppföljningsverktyg för utbildningen. I de fall studenterna själva inte lyckas utse representanter, vilket dock är ett undantag, kan utbildningsledaren tillfråga enskilda, utvalda studenter efter samråd med kollegiet.

För att på en övergripande nivå verka för att studenter genomför utbildningen inom planerad utbildningstid sammanställs statistik för genomströmning. Denna analyseras ner på kursnivå för att identifiera kurser som av någon anledning utgör "flaskhalsar" inom utbildningen och där riktad kursutveckling behöver genomföras.

Studentperspektiv

Bedömningsgrund:

Studenten ges möjlighet att ta en aktiv roll i arbetet med att utveckla utbildningens innehåll och genomförande.

Ämneslärarutbildningen vid LTU, liksom LTU generellt, har formaliserade processer som säkerställer att studenten kan vara aktiv och bidra till att utveckla både utbildningens innehåll och genomförande.

Kursvärderingar genomförs oftast med hjälp av verktyget EvaSys (utom då studentantalet är alltför litet). Resultaten ligger till grund för kursutvecklingsarbetet. Med små studentgrupper kan mindre justeringar av kursupplägg och innehåll genomföras relativt enkelt redan under pågående kurs. De samhällsvetenskapliga ämnena har en lång tradition av "korta avstånd" och "öppna dörrar" mellan lärare och studenter vilket gynnar utbildningsvärdering och utvecklingsarbete. Studenten kan vända sig direkt med sina funderingar till ansvariga lärare på kursen, till kontaktpersonen för samhällskunskap eller till utbildningsledaren vid KKL.

Ämneslärarutbildningens programråd hålls regelbundet en gång per termin med studentrepresentanter, utbildningsledare, examinatorer och lärare (inklusive lärarrepresentant från ämnesområdet samhällskunskap). Varje programråd inleds med att deltagarna tillsammans går igenom föregående mötesprotokoll som, de gånger det är aktuellt, kompletteras med information från utbildningsledaren om vilka åtgärder som vidtagits. Rapporter från pågående kurser är ett annat stående inslag på programråden. Ifall studenterna stött på svårigheter diskuteras orsaker och lösningar. Ämneslärarutbildningens programråd är välbesökt och har "högt i tak", i den meningen att studenterna uppmanas att föra fram både styrkor och svagheter avseende kurser och utbildningen i stort.

Arbetsliv och samverkan

Bedömningsgrund:

Utbildningen är utformad och genomförs på sådant sätt att den är användbar och utvecklar studentens beredskap att möta förändringar i arbetslivet. Relevant samverkan sker med det omgivande samhället.

Ämneslärarutbildningen i samhällskunskap vid LTU är utformad för att träna de färdigheter som krävs i ett föränderligt yrkesliv. Arbetslivsanknytningen sker framför allt i samband med VFU-kurserna. VFU 2 (U0020P, 7.5 hp) och 3 (U7011P, 15 hp) sker i blockämnet samhällskunskap.

De lokala utbildarna i VFU-verksamheten ger kontinuerlig handledning och god återkoppling i anslutning till de professionsutvecklande trepartssamtalen som, för samhällskunskap, sker under VFU 3 (U7011P, 15 hp). Vid trepartssamtalen medverkar, förutom student och handledare vid verksamheterna, även en universitetslärare i samhällskunskap. I samband med dessa samtal får studenten möjlighet att värdera (och erhålla respons på) sin egen kompetens och identifierade utvecklingsbehov i sin lärargärning.

Den nuvarande placeringen medför att våra blivande samhällskunskapslärare endast har en genomgången ämneskurs när de går ut på sin första VFU inom förstaämnet (VFU 2, U0020P, 7.5 hp). Några VFU-handledare har efterfrågat större ämnesdjup hos studenterna innan de går ut på sin VFU, men vi har svårt att tillgodose det önskemålet. Placeringen av VFU-kurserna är ett svårt och komplicerat pussel. Inför varje VFU hålls ett möte då studenterna får möjlighet att möta både kursansvariga och sina blivande handledare ute i verksamheterna. Dessa träffar brukar vara mycket uppskattade men ibland är närvaron låg. Här finns en förbättringspotential. Inför nästa VFU kommer deltagarna både att ha möjlighet att delta på campus och virtuellt, via länk. Om mötet mellan student och VFU-handledare sker på ett tidigt stadium finns möjlighet till inläsning av undervisningslitteratur, vilket kan underlätta starten av studenternas verksamhetsförlagda utbildning.

Kursen *Teorier om människa och samhälle* (P0005N, 7.5 hp) gästas av samhällskunskapslärare från det kommunala gymnasiet i Luleå, vilka håller en föreläsning som berör deras erfarenheter, där de beskriver och diskuterar skolämnet samhällskunskaps roll och uppdrag inom den svenska gymnasieskolan. Utifrån denna information ska studenterna sedan lösa en (av kursens totalt tre) seminarieuppgift/er.

Lärare inom de samhällsvetenskapliga ämnena vid LTU inbjuds terminsvis till det kommunala gymnasiet i Luleå som gästföreläsare i samhällskunskapskurser. Ämnena som presenteras och diskuteras är kopplade till den forskning som bedrivs vid LTU. Exempel på områden som diskuterats vid dessa tillfällen är politiska och ekonomiska styrmedel för hållbarhet samt medborgardialog som verktyg vid t.ex. gruvetableringar. Vidare ger LTU-lärare feedback på projektuppgifter inom samhällskunskapen. Ett exempel där lärare från samhällskunskapsämnet vid LTU både gav feedback och material var ett projekt rörande etablering av vindkraftsparker. Denna samverkan ger LTU-lärare en förståelse för "vardagen" för gymnasielärare och deras profession som kan användas till att förbättra undervisningen i samhällskunskapsämnet.

Ett samarbete har påbörjats mellan LTU och gymnasieskolorna i närområdet, där praxisnära examensarbeten ingår. Som ett led i detta uppmuntras studenterna att ta kontakt med förstelärarna inom det ämne som studenten ska skriva examensarbete inom och inleda resonemang om framtida uppsatsämnen redan under kursen VFU 2. Den egna VFU:n kan även väcka frågor att fånga upp och fördjupa sig i inom ramen för examensarbetet.

Våra studenter är attraktiva för anställning vid gymnasieskolor redan mot slutet av sin utbildning. Vi uppmuntrar studenterna att uteslutande fokusera på uppsatsskrivandet, men de studenter som hittills examinerats från uppsatskursen har ändå valt att arbeta som lärare parallellt med sina studier.